

LUNDS
UNIVERSITET

Världsarvet södra Ölands odlingslandskap

Det komplexa i att bevara ett levande världsarv,
utveckla ett jordbruk, sälja en upplevelse
och hantera klimatet i förändring.

Ann-Christin Andersson

2018

LUND
UNIVERSITY

Ann-Christin Andersson

MVE30 Examensarbete för masterexamen 30 hp, Lunds universitet

Intern handledare: Johanna Alkan Olsson, CEC - Centrum för miljö- och klimatforskning, Lunds universitet

CEC - Centrum för miljö- och klimatforskning
Lunds universitet
Lund 2018

Foto försättsblad: Ann-Christin Andersson

Abstract

Eighteen years since the agricultural landscape of southern Öland were inscribed on the World Heritage list, this study aims to investigate the effect on the agriculture that created and are maintaining the World Heritage. Its relation to the tourism and the threats of climate change. Semi-structured interviews with farmers, destination developer and climate strategist were conducted to gain deeper knowledge. Results indicates the difficulty in communicate the complexity of a living world heritage. Tourism and agriculture on Öland benefits from each other but the meeting between the two includes challenges as romanticizing of farming and service skills. Climate change is a major threat to the agricultural landscape of southern Öland even though flexibility and adaptation is part of the everyday life as a farmer. This study shows a forgotten potential in the status of a world heritage as well as an urgent need to act to preserve it for future generations.

Innehållsförteckning

Abstract	3
Innehållsförteckning	5
Introduktion	7
Metod	9
<i>Avgränsningar</i>	9
<i>Statistik om Ölands turism och jordbruk</i>	9
<i>Semistrukturerade intervjuer</i>	10
Resultat	13
<i>Ölands världsarv, turism och jordbruk</i>	13
<i>Världsarv - Södra Ölands odlingslandskap</i>	13
<i>Den öländska turismen</i>	16
<i>Klimatförändringarna på Öland</i>	16
<i>Klimatförändringar i relation till turism och jordbruk</i>	17
<i>Jordbrukarna oberörda av världsarvsutnämningen</i>	17
<i>Världsarvet som argument mot utveckling</i>	18
<i>Jordbruksstöd</i>	19
<i>Världsarvet, ett erkännande men svårt att förklara</i>	21
<i>Jordbrukarna anpassningsbara</i>	22
<i>Jordbrukarnas syn på turismen</i>	23
Diskussion	27
<i>Jordbruk och turism i en komplicerad relation</i>	27
<i>Världsarvet som mervärde</i>	28
<i>Klimatförändringarna dödsstöt eller möjlighet för världsarvet</i>	29
<i>Världsarvet Sveriges ansvar</i>	30
Slutsats	33
Studiens begränsningar	35
Tack	37
Referenser	39

Introduktion

Den mindre av de två kalkstensöarna som reser sig ur Östersjön på den svenska östkusten har bebotts i över femtusen år. Ön, bättre känd som Öland, har sedan förhistorisk tid satt upp fysiska begränsningar och styrt hur människorna kunnat livnära sig. Utifrån förutsättningarna har människorna på ön i generationer bruka marken och låtit boskap beta, vilket har skapat det unika landskap vi ser idag (Unesco 2018). Ölands rika fågelliv och biologiska mångfald har sedan långt tillbaka lockat besökare som uppskattar naturen. Under 1800-talet kom välbärgade människor från städerna för att njuta av lugnet på ön. När campingen fick sitt genomslag på 50-, och 60-talet blev Öland en semesterdestination för hela familjen. Idag är Öland en av Sveriges mest kända besöksdestinationer som lockar många olika målgrupper (Ölands Näringslivskontor 2012).

År 2000 upptogs Södra Ölands odlingslandskap på Unesco:s (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) Världsarvslista för det unika kulturella landskapet (Unesco 2018). Unescos världsarvskonvention är en internationell överenskommelse om att bevara natur och kulturplatser på jorden. Överenskommelsen har funnits sedan 1972 och tanken är att genom internationella samarbeten bevara natur och kulturarv som utgör hela mänsklighetens arv. Ansvaret för bevarandet ligger på den enskilda staten, men i förlängningen är ansvaret hela mänskligheten. En världsarvsstatus innebär inte bara ett ansvar utan också en möjlighet för internationell uppmärksamhet, locka turister och skapa arbetstillfällen. Med hög arbetslöshet på ön, avbefolkning, försämrade service till de bofasta när butiker inte kan hålla öppet året runt och ett jordbruk som till viss del är beroende av EU stöd, välkomnades möjligheter till en förändring. Länsstyrelsen ansåg att en världsarvsutnämning kunde innebära en ökad turism som skulle kunna ge jordbrukarna en extra inkomstkälla genom att till exempel hyra ut rum till turister och börja med gårdsförsäljning (Turtinens 2006).

Gössling och Mattsson publicerade 2002 en artikel om gårdsturism och potentialen i den typen av turism samt den snabba utvecklingen av Bo på Lantgård. Bo på Lantgård är en kvalitetssäkring för lantligt boende (Bo på Lantgård 2018). Organisationen kontrollerar boendet som mot medlemsavgifter på olika nivåer syns i Bo på Lantgårds marknadsföring. Bo på Lantgård startades 1989 med 9 gårdar, utvecklingen gick snabbt och redan 1997 fanns det 230 gårdar i organisationen. År 2001 hade antalet gårdar mer än fördubblats till 490 medlemsgårdar i Sverige (Gössling & Mattsson 2002). Både Vik, et al. (2010) och Svells (2015) studier indikerar att världsarvsstatusen medfört en ökning av turister i de undersökta områdena. I Geiranger råder det dock olika uppfattningar om turismen har haft en positiv betydelse för området eller ej (Vik et al. 2010). En studie av Heldt Cassel och Pettersson (2015) berör utmaningarna i att både driva ett fungerande jordbruk och en turistverksamhet och möta de förväntningarna som finns. För jordbrukarna på Öland var säkerställandet av att marken måste fortsättas brukas och betas för att fortsätta vara ett världsarv, av större betydelse än fler inkomstkällor (Turtinens 2006). Jordbrukarna som intervjuades i Vik, et al. (2010)

studie ser att det finns fördelar med turism i området, men de är tydligt att antalet turister inte får bli för många, att det är den småskaliga turismen som kan komma området till gagn. Uttryck som "free riders" används av jordbrukarna om stora turismaktörer som tjänar pengar på kulturlandskapet som jordbrukarna skapat utan att jordbrukarna och lokalsamhället får ta del av det.

Som de flesta mänskliga aktiviteter har jordbruket och turismen en påverkan på klimatet. Jordbruket släpper bland annat ut koldioxid, lustgas och metan (Ödman, et al. 2015) och enligt beräkningar bidrar turismen med 11 % av de svenska koldioxidutsläppen (Gössling & Andersson 2015). Båda verksamheterna är också utsatta för det förändrade klimatet där vädret har direkt påverkan på jordbrukarnas skörd och turisternas upplevelse. Placerad i regnskuggan av det småländska höglandet är Öland en av de torraste platserna i Sverige (Länsstyrelsen Kalmar län 2015). Det milda öländska klimatet med många soltimmar är gynnsamt både för turismen och jordbruket på ön (Ölands Näringslivskontor 2012; Kalmar Ölands Trädgårdsprodukter 2018). Precis som på andra platser i Europa infaller den torraste delen av året med högpunkten av turistsäsongen vilket gör att nederbörden inte faller när den efterfrågas som mest, en situation som förväntas bli värre i takt med klimatförändringarna (Gössling, et al. 2015; Länsstyrelsen Kalmar län 2015; Mörbylånga kommun 2015).

Världsarvet står inför flera stora utmaningar som formuleras i studiens syfte: att undersöka hur jordbrukarna, som i sitt dagliga arbete skapar och brukar världsarvet södra Ölands odlingslandskap, påverkas av världsarvsutnämningen, turismen och klimatförändringarna?

För att bygga ett analytiskt ramverk gjordes övergripande sökningar på LUB-search runt ämnet världsarv och landsbygdsturism för att avgränsa ett område för studien. Två vetenskapliga artiklar som fokuserade på vad en världsarvsutnämning innebär för relationen mellan turistindustrin, jordbruken och lokalbefolkningen i områden som fått världsarvstatus identifierades. För att få en tydligare förståelse för jordbruksturism gjordes ytterligare sökning med det fokus och två till artiklar ansågs relevanta. Det var av stor betydelse att studierna var genomförda i Norden för att lätt kunna sätta studierna i artiklarna i relation till Öland. Att de var publicerade på engelska, tillgängliga via Lunds universitet och peer reviewed granskade var avgörande för tillgänglighet och trovärdighet. Då länsstyrelsen är den myndigheten som är involverad i många olika bevarandearbeten av områden, gjordes en genomgång av vilket material som fanns tillgänglig via Länsstyrelsen i Kalmar län. Där lokaliserades en avhandling som följer hela processen av världsarvets skapande. Tillsammans utgör de fem publikationerna grunden för det analytiska ramverket som det insamlade materialet från Öland sätts i relation till. Med utgångspunkt i den studerade litteraturen och för att besvara studiens syfte har tre frågeställningar formulerats

Har världsarvsutnämningen förbättrat jordbrukarnas förutsättning att bevara och fortsätta skapa världsarvet?

Har världsarvsutnämningen medfört en ökad turism på södra Öland och får jordbrukarna del av turistintäkterna?

På vilket sätt kan klimatförändringarna förväntas påverka världsarvet?

Metod

För att svara på studiens syfte har semistrukturerade intervjuer genomförts med jordbrukare och tjänstepersoner. Intervjuerna har kompletterats med statistik om jordbruket och turismen på Öland för att bekräfta och komplettera intervjuerna.

Avgränsningar

Studiens fysiska avgränsningar är de 56323 hektaren (Unesco 2018) som Världsarvet Södra Ölands odlingslandskap breder ut sig över. Totalt genomfördes 8 intervjuer, fler intervjuer hade givit ett bredare perspektiv, men på grund av studiens resursbegränsning i tid och kapacitet begränsades antalet intervjuer.

Studiens genomförandetid i relation till turistsäsongen på Öland begränsade möjligheterna att samla in empiri direkt från turisterna själva. Intervjuer eller en enkätundersökning med turister som valt att besöka världsarvet på södra Öland hade kunnat ge en ökad förståelse för världsarvets betydelse för besökarnas val av destination.

Statistik om Ölands turism och jordbruk

För att kunna svara på hur turismen och jordbruket har förändrats på Öland under de senaste 18 åren gjordes efterforskningar för att få fram statistik. Genom mailkontakt med Ölands turistbyrå och Regionförbundet Kalmar län tillgängliggjordes en del statistik över turismen i Kalmar län och på Öland. Statistiken var dock bristfällig, bland annat gällande gästnätter och antal anläggningar på Öland. Bristen på statistik över den öländska turismen kan sannolikt förklaras av problemen att hitta ett fungerande sätt att arbeta med organiseringen och marknadsföringen av destination Öland. Konkursen av Ölands Turist AB (Ölands Näringslivskontor 2012) och den senaste turistchefens avgång under tiden för den här studien (Barometern 2018) belyser situationen.

Intresseföreningen Bo på Lantgård kontaktades också via mail för att få uppgifter om antalet gårdar i föreningen. Via den lokala LRF (Lantbrukarnas Riksförbund) personen fick studien tillgång till Jordbruksverkets statistikdatabas där information om odlingsarealer och jordbruksverksamheter finns registrerade. Statistiken i databasen baseras till största del på stödansökningar. Under åren har en del justeringar gjorts som kan påverka resultaten, exempelvis minimigränsen för areal för att berättigas stöd samt definitioner. För att komplettera jordbruksverkets data över bönodlingen på Öland kontaktades Kalmar Ölands Trädgårdsprodukter via mail. Kalmar Ölands trädgårdsprodukter är en ekonomisk förening, bestående av 180 odlare som levererar sin skörd från Öland och närområdet, till företaget för förädling och försäljning.

Semistrukturerade intervjuer

För att kunna svara på studiens syfte har semistrukturerade intervjuer med jordbrukare som brukar jorden inom världsarvet på södra Öland genomförts. Intervjuerna har utgått ifrån tematiska frågor rörande deras syn på världsarvsutnämningen, klimatförändringarna och turistindustrin. För att sedan kompletteras med följdfrågor för att få mer innehållsrika svar och mer direkta frågor för att beröra ett område som informanten inte själv kommit in på (Esaiasson, et al. 2017). Jordbrukarna har identifierades genom snöbollsurval, med utgångspunkt från tre jordbrukare som den lokala LRF personen presenterade. De intervjuade jordbrukarna tipsar sedan om andra jordbrukare att intervjua, vilket Esaiasson med kollegor (2017) beskriver som att snöbollen rullar vidare och blir större. En fördel med det här sättet att hitta nya informanter är möjligheten att hänvisa till en kollega vilket inger förtroende. En nackdel är att datainsamlingen kan dra ut på tiden då nya informanter inte tillgängliggörs förrän en intervju är genomförd. Totalt gjordes 6 intervjuer med jordbrukare under perioden 7 mars till 10 april, under en lucka efter ett kraftigt snöoväder och innan det försenade vårbruket drog igång. För att minimera risken med att, så som Esaiasson med kollegor (2017) skriver om, endast få intervjuer med en begränsad delmängd av jordbrukarna efterfrågades jordbrukare inom världsarvet med specifika inriktningar allt eftersom intervjuerna fortgick och det blev tydligt vilka jordbrukare som saknades. Jordbrukare med dikor, mjölkkor, får, grönsaksodlare, spannmålsodlare, gårdsbutik och rumsuthyrning täcktes in, både de större med bulkproduktion men även de med mindre volymer som nischat sig på olika sätt.

Informanterna kontaktades på telefon för att avtala en lämplig tid för en personlig intervju. Intervjuerna genomfördes på av informanterna vald plats, vilket oftast innebar vid dennes köksbord. Genom att göra intervjuerna på en plats där informanterna känner sig bekväma är det ofta lättast att få ärliga och spontana svar (Esaiasson, et al. 2017). Vid ett flertal av intervjuerna var det två i jordbrukarfamiljen som intervjuades tillsammans, make och maka, eller två generationer, mor och son, vilket sågs som positivt för att få ett bredare perspektiv över tid och perspektiv. Frågorna berörde deras syn på världsarvsutnämningen, klimatförändringarna och turistindustrin. Intervjuerna tog mellan 30 - 60 minuter, enligt Esaiasson, et al. (2017) bör en personlig intervju inte vara lägre än en timme.

För att få en bättre insikt om turismen i världsarvet genomfördes också en semistrukturerad intervju med Destinationsutvecklaren på Ölands Turistbyrå Stefan Ahlgren. Stefan har haft tjänsten som destinationsutvecklare sedan 2015, tidigare arbetade han med Ölands Skördefest. Intervjun tog ungefär en timme och frågorna rörde turistindustrin på södra Öland och dess relation till jordbruket samt påverkan av klimatförändringarna.

Även en semistrukturerad intervju med Mörbylånga kommuns Miljö- och klimatstrateg Elvira Laneborg genomfördes för att få en bättre förståelse för vilka klimatutmaningar världsarvet södra Ölands odlingslandskap står inför. Elvira har haft den tjänsten i 6 år och arbetade tidigare på Länsstyrelsen i Kalmar län. Frågorna berörde klimatförändringarnas påverkan på södra Öland, jordbruken och turistindustrin. Intervjun tog ungefär 30 minuter. Intervjuerna med destinationsutvecklaren samt miljö- och klimatstrategen avtalades via mailkontakt och genomfördes på av informanten vald plats.

Alla intervjuerna genomfördes under ett personligt möte, förutom en av jordbrukarintervjuerna där informanten föredrog en telefonintervju. Ljudupptagning gjordes vid samtliga intervjuer för att sedan transkriberas. Två samtal genomfördes också med Världsarvssamordnaren i Mörbylånga kommun Emma Rydnér, ett längre samtal innan studien drog igång för att ringa in och identifiera studieområdet. Samt ett kortare samtal i slutfasen av studien för att kontrollera en del uppgifter. Anteckningar fördes under samtalen.

Resultat

Ölands världsarv, turism och jordbruk

När vattnet som efter den senaste istiden täckte Öland sjönk, fick lågväxta tåliga växter ett första fäste i den karga miljön. Under stenåldern kom de första människorna till ön och livnärde sig till att börja med som jägare, fiskare och samlare. När de så småningom blev bofasta började de odla mat i marken med lite bättre jorddjup, lät djuren beta på Alvarmarkerna medan hus och vägar anlades på strandvallarna (Saltzman 2001; Länsstyrelsen Kalmar län 2015). Alvarmarkerna utgörs av karga tundraliknande området med ett tunt jordlager på den bitvis blottade kalkstensklippan (Saltzman 2001). En typ av mark som i Sverige endast finns på Öland och Gotland (Jordbruksverket 2018).

Den för Öland så typiska kalkstenen är tydligt framträdande på öns västra sida i den så kallade Landborgen. Landborgen utgör öns högsta punkt och blir en vattendelare för både yt- och grundvatten. Från Landborgen sluttar hela ön svagt mot öster och regnet som faller här rinner mot havet i öster antingen som ytvatten, i bäckar, eller sipprar ner i sprickor i berggrunden och bildar grundvatten. På östra sidan av ön löper två strandvallar längst med kusten, de har fungerat som dämning och tidigare fanns det myrmarker längst den västra sidan. När befolkningen ökade under slutet av 1800-talet påbörjades stora utdikningar för att skapa mer jordbruksmark. I samband med utdikningen och avvattningen av våtmarker genomgrävdes de östra sandvallarna för att släppa igenom vattnet (Länsstyrelsen Kalmar län 2015).

Världsarv - Södra Ölands odlingslandskap

Generationer av optimerad användning av det varierande landskapet, där fälten närmast byarna har odlats medan Alvarmarkerna och sjöängarna betats av djuren, har format landskapet (Unesco 2018). Marker dikades ur för att leda bort ytvatten och sänka grundvattennivåerna för att kunna odla större ytor och säkerställa livsmedelsförsörjningen (Länsstyrelsen Kalmar län 2015). När reformeringen av jordbruken under 1800-talet genomfördes på fastlandet och i stora delar av Europa, skulle betesmarkerna längst från byarna användas till timmerproduktion. Det tunna jordlagret på stora delar av Öland satte stopp för det och de gamla radbyarna, odlingslandskapet och betesmarkerna lever kvar (Unesco 2018).

Tanken om världsarv väcktes inom FN efter de två världskrigen då stora kulturella värden förstördes. År 1972 antogs världsarvskonventionen av Unesco och 1985 undertecknade Sverige konventionen och åtog sig då frivilligt att skydda de svenska världsarven för all framtid (Södra Öland 2018)

”Sverige som stat, är i och med undertecknandet av världsarvskonventionen, skyldig att göra allt den förmår för att säkerställa den fortsatta markanvändningen och markindelningen på södra Öland, samt att överlämna världsarvet i gott skick till kommande generationer.” (Sodraoland 2016)

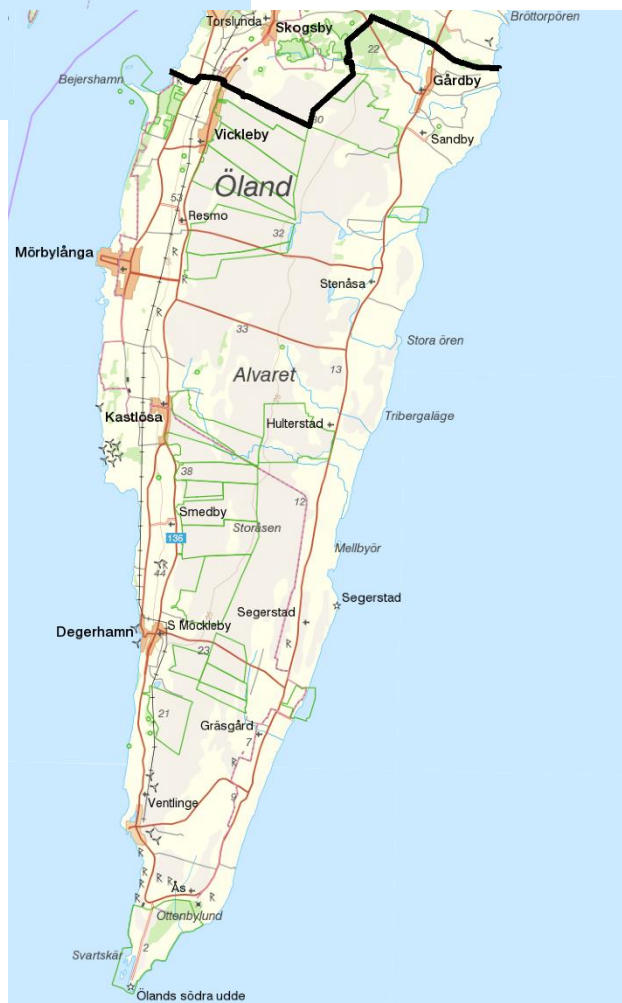
En förutsättning för skapandet av ett världsarv är att lokalbefolkningen är positiv. Under arbetet med ansökningshandlingarna som pågick 1998 och 1999, gjorde kommunen och Länsstyrelsen en omfattande informationsinsats riktad mot lokalbefolkningen. Otaliga informationsmöten hölls och jordbrukarna fick veta att de hade avgörandet i sina händer. Genom sina lokala LRF-avdelningar fick jordbrukarna under våren 1999 rösta om världsarvsfrågan. Det samlade resultatet blev för ett världsarvskapande, men den slutgiltiga gränsdragningen för världsarvet exkluderade en av byarna som röstat mot ett världsarv (Sodraoland 2016) vilket syns tydligt på kartan. På kartan framgår det även hur världsarvet upptar större delen av Mörbylånga kommun.

Det finns två huvudgrupper av världsarv, kulturminne och naturminne. Kulturarv är av människan skapade miljöer, medan naturminne är orörda miljöer (Södra Öland 2018). Kategorin kulturarv introducerades på Världsarvslistan 1992 och Södra Ölands odlingslandskap var det första svenska Världsarvet på listan under den kategorin, vilket betydde att ingen var helt säker på vad det skulle innebära för området (Saltzman 2001). Ett kultur-, eller naturminne ska ha ett universellt värde för att placeras på världsarvslistan där minst ett av kriterierna på Unescos lista för kulturminnen måste uppfyllas för att kvalificera. Södra Ölands odlingslandskap uppfyller två av dem genom att vara ett landskap präglad av den långa kulturhistoria och anpassning till de förutsättningar i platsens geologi o topografi. Samt att området är ett unikt exempel på mänsklig bosättning där de lokala landskapstyperna optimeras på ett unikt sätt (Sodraoland 2016).

I och med världsarvsutnämningen har Sverige tagit på sig att skydda världsarvet men världsarvet innebär inte några inskränkningar på markanvändningen och det finns ingen särskild lagstiftning för svenska världsarv. De lagar och skyddsbestämmelser som redan fanns för området ska istället tillämpas för att skydda de värden som har identifierats. Huvudsakligen är det miljöbalken (MB), plan- och bygglagen (PBL) och kulturmiljölagen (KML) som berör världsarvsområdet. Även riksintresseområden för natur- och kulturmiljövård för rörligt friluftsliv vilket regleras i miljöbalken och det europeiska nätverket Natura 2000 ligger över stora delar av området (Sodraoland 2016)

**Öland med kommungräns och gränsen för Världsarvet södra Ölands odlingslandskap utmärkt.
Källa: Mörbylånga kommun**

**Världsarvet södra Ölands odlingslandskap
Källa: Mörbylånga kommun**

Den öländska turismen

Öland har längre varit en viktig för svensk turism. Det finns tydliga spår från 1800-talets överklass som sökte lugn och ro på Öland. Öland lockade många barnfamiljer under 50- och 60-talet när campingen slog igenom i Sverige (Ölands Näringslivskontor 2012). I och med invigningen av Ölandsbron tog bilturismen snabbt över ön (Saltzman 2001). Under 70-, 80- och 90-talet förknippades framförallt Borgholm med festande ungdomar och midsommarfirande. Idag lockar Öland många olika målgrupper. Campinggäster utgör fortfarande en stor andel av besökarna, samtidigt som Öland är fortsatt attraktivt för natur-, fågel- och flora intresserade personer (Ölands Näringslivskontor 2012).

Turismnäringen är efter jordbruket den viktigaste näringen för Öland (Ölands Näringslivskontor 2012). Under 2017 ökade antalet gästnätter i Mörbylånga kommun med 4,2% jämfört med året innan, för Borgholm kommun var ökningen 9,3% (SCB och Tillväxtverket bearbetat av Tourism in Skåne 2018) vilket förklaras av att den största andelen boenden ligger på den norra delen av ön (Destinationsutvecklaren på Ölands Turistbyrå). En av utmaningarna som Öland precis som många andra destinationer tvingas hantera är en stor säsongsvariation där merparten av besökarna kommer under en kort sommarperiod (Ölands Näringslivskontor 2012). Under sommarmånaderna (juni-augusti) är Kalmar län Sveriges 4:de mest besökta område, det är bara storstadsregionerna som har fler besökare (Regionförbundet Kalmar län 2018).

Eftersom en stor del av den Öländskaturismen utgörs av campinggäster och personer som vill uppleva naturen, har vädret stor påverkan på besöksnäringen (Ölands Turist AB 2004). I Turismstrategin för Öland nämns klimatförändringarnas påverkan på den öländska turismen, där extremväder och torka kan minska attraktiviteten samtidigt som varmare temperaturer kan bli en konkurrensfördel när andra destinationer blir för varma (Ölands Näringslivskontor 2012).

Klimatförändringarna på Öland

Öland ligger i det småländska högländets regnskugga vilket gör ön nederbördsfattig. Det är främst de mellersta delarna av ön som får nederbörd medan de norra och södra delarna tillhör de torraste områdena i Sverige. Klimatförändringarna med stigande temperaturer beräknas ge ökad avdunstning från mark och växter vilket sannolikt kommer att göra det ännu torrare sommartid (Länsstyrelsen Kalmar län 2012; Mörbylånga kommun 2015). Varmare temperaturer minskar uppvärmningsbehovet men ofta förekommande värmeböljor kommer sannolikt öka kylningsbehovet. Enligt beräkningar kan behovet i Kalmar län gå från 5 dagar under perioden 1961–1990 till 130 dagar mot slutet av seklet. Den stigande temperaturen kommer innebära längre vegetationsperiod vilket i sin tur har negativ inverkan på grundvattenbildningen (SMHI 2015: Länsstyrelsen Kalmar län 2012).

Med högre temperaturer ökar avdunstningen vilket medför att mer vatten kommer att vara rörligt i systemen vilket i sin tur ger ökad nederbörd. Årsmedelnederbörden på Öland väntas öka med ungefär 20% fram till sekelskiftet och skyfallen som sannolikt kommer att fortsätta inträffa under sommar och höstmånaderna förväntas öka med 30% (Länsstyrelsen Kalmar län 2015). Mängden nederbörd kommer sannolikt att variera stort mellan åren, men generellt beräknas vintrarna blir blötare och somrarna torrare (SMHI 2015; Mörbylånga kommun 2015). De tre största tätorterna på Öland ligger alla väster om Landborgen, Borgholm, Färjestaden och Mörbylånga. Alla tre har problem med översvämningar, framförallt vattenfyllda källare, vid skyfall på redan vattenmättad mark (Länsstyrelsen Kalmar län 2015).

Ökade nederbördsmängder kan ge ökad brist på dricksvatten av god kvalitet. Vid kraftiga skyfall finns risken att reningsverken överbelastas och sjukdomsframkallande organismer kan läcka in till dricksvattnet. Med mycket nederbörd kan inflödet av ytvatten ner i grundvattenmagasinen påverka grundvattnets kvalitet (Länsstyrelsen Kalmar län 2015). Den stigande temperaturen påverkat havsnivåerna, dels genom smältande landisar men också eftersom uppvärmt vatten expanderar. Inträngning av saltvatten i grundvattnet kan bli ett problem och lågt liggande områden kan förväntas översvämmas av havet när medelhavsnivån förväntas stiga med ungefär en meter innan sekelskiftet, med ytterligare en och en halv meter vid extremflöden (Mörbylånga kommun 2015).

Klimatförändringar i relation till turism och jordbruk

De för Öland två viktigaste näringarna jordbruket och turismen (Ölands Näringslivskontor 2012) har en tydlig påverkan på klimatet, samtidigt som de är direkt beroende av väder och klimatet (Ödman, et al. 2015; Gössling & Andersson 2015). Översvämmade åkermark eller kraftig torka kan vara förödande för produktionen, samtidigt som värmen kan ge fler skördar och möjlighet för nya grödor (Ödman, et al. 2015; Länsstyrelsen Kalmar län 2012). Turisterna är väderberoende och vill framförallt ha stabilitet, att få det förväntade badvädret under sin semester. Det varmare vädret kan också locka fler besökare från andra destinationer som kan komma att bli för varma framöver (Gössling & Andersson 2015). Tillgången på vatten har stor betydelse för turisterna. Det ska finnas vatten av bra kvalitet och tillräckligt för dusch och bad (Gössling, et al. 2015).

Jordbrukarna oberörda av världsarvsutnämningen

När frågan om vilken påverkan världsarvsutnämningen haft på jordbrukarnas verksamhet svarar alla först att det inte haft någon påverkan. ”För just mig har det inte inneburit mycket alls.” Jordbrukare 1. Flera av jordbrukarna kommer längre fram i intervjuerna på att jordbrukare med andra inriktningar nog haft mer nytta av världsarvsutmärkelsen än de själva haft. Exempel som nämns är de jordbrukarna som nischer sig och säljer direkt till kund där världsarvet kan användas i marknadsföringen, där kan det vara en fördel eftersom det ”låter bra” att kunna skriva världsarv på förpackningen. Även de som är involverade i turistindustrin genom gårdsförsäljning eller uthyrning av boende sågs ha glädje av världsarvet.

Men inte heller de jordbrukarna som hyrde ut rum till turister eller hade en gårdsbutik där de använde sig av begreppet världsarv i marknadsföringen svarade direkt att världsarvsstatusen hade så stor betydelse för deras verksamhet.

Världsarvet som argument mot utveckling

I intervjuerna med jordbrukarna framkommer det att flera av dem anser att världsarvet används som ett argument att hindra utvecklingen.

”Det e ju så att så fort man ska göra något så skyller man på världsarvet i alla jävla överklagningar och det e ju fel. För världsarvet har ingenting att säga egentligen.” Jordbrukare 1

Det är det levande odlingslandskapet med alla de olika delarna som har blivit utnämnt till världsarvs alltså att det ska fortsättas att brukas och utvecklas, någonting som både flera av jordbrukarna men och även Mörbylångas kommuns miljö- och klimatstrateg påpekar.

”Världsarvet är byggt på det att det ska användas, det ska inte vara ett statiskt tillstånd utan det handlar om hur man brukar marken och använder området” Mörbylånga kommuns miljö- och klimatstrateg.

Det är tydligt att det inte är alla som har förståelse för att odlingslandskapet ska leva och utvecklas enligt en av jordbrukarna som hyr ut rum. Många av besökarna har en romantiskt gammaldags bild av ett svenskt jordbruk med att åka hölass och gosa med kalvar hemma på gården. Det saknas förståelse för det moderna jordbruket med ensilagebalar. Inte heller förstår dem att djuren som är friska är ute på bete under sommaren, långt ifrån gården på de unika alvar- och sjömarkerna. Destinationsutvecklaren berättar om betydelsen av att förmedla sambanden mellan olika delar i det öländska landskapet. Alla som kommer till Öland för att njuta av orkidéerna bör få förståelse för betydelsen av de betande korna för att orkidéerna ska finnas i landskapet. Att då köpa öländskt kött är ett sätt att ge tillbaka till de som gör det möjligt att kunna uppleva orkidéerna på Öland.

I flertalet av intervjuerna lyfts speciellt utbyggnaden av vindkraftverk på södra Öland som en utveckling där världsarvsstatusen har försökts användas som ett motargument. I slutet av 2013 beviljade kommunstyrelsen i Mörbylånga bygglov för ett antal vindkraftverk. Beslutet överklagades och avgjordes tillslut i Mark- och miljödomstolen som utifrån Artskyddsförordningen inte kunde tillåta vindkraftbyggen eftersom det kunde ha negativ påverkan på fågellivet. Vindkraftmotståndarna använde sig av världsarvet som argument och det var också där fokuset hamnade i media (se Sveriges Radio 2013; Barometern 2016).

”Det va ju en debatt för något år sedan om uppställning av vindkraftverk på alvaret och några hävdade då att kom dom upp så skulle världsarvsutmärkelsen försvinna men så e det inte.” Jordbrukare 4

De flesta av jordbrukarna är medvetna om att världsarvet inte har något att säga till om rent juridiskt utan att det istället är Natura 2000, naturvårdsområden och strandskyddet som sätter stopp. Men när det hela tiden omnämns i media i samband med vindkraftverk eller kalkstensbrytning sprids en känsla av ”locket på”.

”Nu va det ju prat om vindkraft att det förstörde världsarvet. Och världsarvet är något som ska främja världsarvet inte ta död på det.”
Jordbrukare 2

Jordbruksstöd

Även om de intervjuade jordbrukarna inte ser att världsarvet påverkar dem i deras vardag så nämner flera av jordbrukarna att världsarvsutnämningen känns som en bakomliggande trygghet för sin verksamhet.

”Så länge som EU bidrar med pengar för öppna landskap och bete och allt vad det e, så e det väl inget, men om det skulle försvinna så kan man ju tänka det att då träder världsarvet in och då måste staten ansvara för det istället.” Jordbrukare 4

Det avsätts inga pengar från staten för att förvalta de svenska världsarven enligt Världsarvssamordnaren. Två typer av jordbruksstöd, som inte är unika för jordbrukarna inom världsarvet, men som är särskilt aktuellt för de öländska jordbrukarna, identifieras under intervjuerna. Den första är ett betesstöd för Alvarmark, som flera av de intervjuade jordbrukarna anser är en förutsättning för att de ska hålla djur på alvaret. Alvarmark finns i Sverige bara på Öland och Gotland vilket begränsar antalet jordbrukare som kan söka betesstöd för just kategorin Alvarbete (Jordbruksverket 2018).

”Ja det (betesstödet på Alvarmark) har stor ekonomisk betydelse ändå, annars hade jag inte haft djuren till exempel.” Jordbrukare 4.

Eftersom alvarbetet är så magert så behövs stora marker hållas stängslade och röjas. För att djuren inte ska tappa i hull och kalvarna växa går det att hålla ungefär ett djur på 10 hektar, medan det går två djur på ett hektar på ett normalt bete enligt jordbrukarna. Betesstödet har varierat en del genom åren. Vid senaste stödperioden sänktes det från 1400kr/hektar till 1000kr/hektar vilket har gjort att en del jordbrukare funderat på att inte släppa ut djuren på alvaret efter avtalsperiodens slut. Men enligt en av jordbrukarna ska stödet höjas till 1400kr/hektar igen, själv anser han att 1000kr/hektar är gränsfall för om det går att ha djuren där. En av jordbrukarna påpekar dock att betesstödet var ännu viktigare när köttpriserna var låga, då var det en förutsättning för att ha djur. Nu är det inte riktigt lika viktigt.

Det andra stödet som speciellt berör jordbrukarna på Öland är miljöersättningen genom Landsbygdsprogrammet för odling av bruna bönor. I princip alla bruna bönor som odlades i Sverige 1999 odlades på Öland (Jordbruksverkets statistikdatabas 2018). Ett par av jordbrukarna säger att det är tack vare världsarvet som det fortfarande odlas bönor på Öland.

”Sedan vi gick in i EU har det funnits det här bönstödet då (för bruna bönor), per hektar, men sedan drog dom ju det och ville återkalla det men då försökte man med olika grejer för att ha det kvar. Man tryckte på att det e världsarvet, då räddade det.” Jordbrukare 4.

I en skrivelse av regeringen till riksdagen den 29 mars 2012, som redovisar arbetet med miljö-, klimat- och energifrågor inom jordbruket under perioden 2007–2011, framgår betydelsen av odlingen av kulturgrödan bruna bönor för Världsarvet södra

Öland odlingslandskap (Riksdagen 2012). En av jordbrukarna som själv odlar bönor berättar att det har gått lite upp och ner med efterfrågan på bönor. Tidigare köpte försvaret mycket bruna bönor och det serverades i skolorna. Men även om efterfrågan på bruna bönor har minskat så har bönor överlag på senare tid fått ett uppsving som en vegetarisk proteinkälla. Främst de nyare sorterna som vita- och kidneybönor. Vilket bekräftas av data från Kalmar Öland Trädgårdsprodukter se tabell 1.

Tabell 1 Odling av Red Kidney-, Borlotti-, Svarta-, Vita- och Yin-Yang bönor (2017 även Soldatbönor) i föreningen Kalmar Ölands Trädgårdsprodukter

Odling av bönor (ej Bruna bönor)				
	2014	2015	2016	2017
Antal hektar odling	52	143	211	254
Netto skörd (ton)	112	219	490	444

Källa: Kalmar Öland Trädgårdsprodukter

Jordbruksverkets statistikdatabas visar svängningarna i odlingen av bruna bönor. Statistiken visar att Öland fortfarande är det område med flest hektar bruna bönor även om Gotland nu avsätter ett betydande område för odlingen, se tabell 2.

Tabell 2 Odling av Bruna bönor, antal hektar, år 1999-2017

Odling av Bruna bönor																	
	-99	-01	-02	-03	-05	-06	-07	-08	-09	-10	-11	-12	-13	-14	-15	-16	-17
Mörbylånga	647	573	556	595	551	504	406	377	396	493	520	351	359	328	385	388	416
Borgholm	221	180	161	172	152	141	130	121	125	165	179	128	142	137	167	189	196
Gotland	15	116
Övriga Sverige	3	3	1	6	41	27

Källa: Jordbruksverkets statistikdatabas

Världsarvet, ett erkännande men svårt att förklara

För flera av jordbrukarna har världsarvsutnämningen blivit en typ av bekräftelse på det arbetet som de och deras föregångare har gjort. Genom att bruka jorden efter de förutsättningar som har funnits, för att försörja sig och sina familjer har jordbrukarna åstadkommit någonting som är unikt och av värde för hela världen.

”Vad ska man säga det känns ju lite, man e ju stolt, ja lite stolt för det e ju, södra Öland e ju lite unikt. [...] Det kan va så, att det e så unikt att det kan bli ett världsarv.” Jordbrukare 3

”Ja det e ju en stolthet det är ju en fördel för då blir man gladare och det e väl den viktigaste biten egentligen.” Jordbrukare 1

Men trots stoltheten finns det en känsla av avsaknad av uppskattning. Någonting som kanske grundar sig i svårigheten att förstå vad världsarvet södra Ölands odlingslandskap egentligen innebär, något flera av jordbrukarna beskriver. Även i Svels (2015) studie framkommer bristen på förstå världsarvskonceptet och hela 60% av de tillfrågade i studien på Höga kusten skulle vilja lära sig mer. De tillfrågade jordbrukarna på södra Öland påpekar att andra världsarv så som historiska byggnader och konstruktioner är lättare att peka på och förklara att det är ett världsarv. Södra Ölands odlingslandskap är hela södra Öland bestående av 56323 hektar mark och består av flera delar så det finns en bild av att världsarvet är komplext.

”[...] för det e ju vi som är världsarv. Hade dom inte haft bönderna hade dom inte haft något världsarv liksom så det.” Jordbrukare 1

”Det e vi bönder, det e vi i generationer som har skapat Världsarvet i tusen år annars hade det inte varit något världsarv o det e det man inte kan fatta som vanlig människa.” Jordbrukare 6

”[...]här e det folk har svårt att förstå att hela det e jordbrukslandskapet, det e strandängarna det e alvaret ja det e hela södra Öland. Inte ens Ölänningarna själva kan förklara om man skulle gå ut och fråga så e det inte många som vet vad det innebär egentligen.” Jordbrukare 5

Världsarvssamrodnaren ifrågasätter dock bilden som finns av att världsarvet södra Ölands odlingslandskap är så komplext. Världsarvet består av radbyarna, odlingsmarken och betesmarken vilket är sjömarkerna och alvaret, det är inte svårare än så. Ett världsarv kan inte bli mer konkret än jordbruksmark anser världsarvssamrodnaren. Hennes bästa tips är att gå ut på sjömarkerna och uppleva en soluppgång.

Det finns ett flertal lokala initiativ där syftet är att få besökarna ut i naturen och lära dem om naturen och kulturlämningar i området. Fågelvägen är 50 km lång kuststräcka inom världsarvet från Gårdby i norr till Ottenby i söder. I byarna längst sträckan finns informationspelare med QR-koder som ger besökarna turism- och verksamhetsinformation, ackompanjerat av fågelsång med anknytning till området

(se www.fagelvagen.com) (Jordbrukare 5). En utmaning med den här typen av projekt när lokala eldsjälarna är drivande, är att projektet är beroende av enstaka personer. Det krävs ett vist underhåll och uppdatering och där blir det lätt brister på sikt enligt Destinationsutvecklaren på Ölands Turistbyrå. En av jordbrukarna berättar att hon deltagit i Länsstyrelsen och Linnéuniversitetet kvällskurs i guidning på Öland. Syftet med kursen var att bättre kunna guida och berätta för intresserade besökare om naturen, något som hon känner har uppskattats. För att förstå världsarvet och det unika behöver människorna komma ut i den unika naturen anser en av jordbrukarna, att komma ut på alvaret och uppleva stillheten. Ett annat projekt för att få människor att komma ut och uppleva specifika platser är Geocaching, en modern skattjakt med koordinater istället för karta. Genom ett studentprojekt vid Linnéuniversitetet har Mörbylånga kommun bidragit till att få igång projektet i världsarvet som ett sätt att få fler människor att komma ut i världsarvet berättar Världsarvssamordnaren. Ett växande evenemang är Mat i Världsarvet som LRF driver där jordbrukarna får möjlighet att visa upp sina produkter och få direkt kontakt med sina kunder (Världsarvssamordnaren; Destinationsutvecklare Ölands Turistbyrå).

Jordbrukarna anpassningsbara

Det går att urskilja två grupper bland de intervjuade jordbrukarna, en grupp som är lite bekymrade över det förändrade klimatet och en som är mer tveksamma till klimatförändringarna.

”Ja det e lite jobbigt faktiskt, förhoppningsvis går det så sakta att man kan hinna anpassa sig. Men det e ju lite oroväckande det e det ju.”
Jordbrukare 2

”Men det har gått 10 år sedan dom började prata om det här men det syns ingenting nu.” Jordbrukare 6

Båda grupperna har ändå en insikt i hur klimatförändringarna förväntas påverka Sverige och Öland. Jordbrukare lever i direkt påverkan av väder och vind och eftersom torra och översvämningar har varit någonting som jordbrukare alltid har tvingats anpassa sig till upplever flera av de intervjuade jordbrukarna det svårt att se att de senaste åren av torra skulle vara annorlunda.

”[...]om det nu e som dom säger att det e klimatförändringar och inte bara vanligt väder det här att det regnar så ruskigt när det regnar och är torrt när det e torrt. Det har ju alltid ändrat sig i och för sig, och det e ju bara att anpassa sig efter det.” Jordbrukare 4

”Däremot har vi en del lustiga år, men det har man säkert alltid haft, det e ju väldigt torrt eller väldigt blött när det e det ena eller det andra o det ska ju vara den nya tiden säger dom ju.” Jordbrukare 6

Mörbylångas miljö- och klimatstrateg anser att just jordbrukarna har en bättre förståelse för klimatet än många andra eftersom de kan se från ett år till ett annat om det regnat tillräckligt eller till och med för mycket. Jordbrukarna tvingas redan idag hantera det förändrade klimatet och på ett sätt övar de redan på det resten av samhället sannolikt kommer att tvingas hantera framöver.

Flera av de intervjuade jordbrukare berättar att de funderar på att anlägga en bevattningsdamm eller bygga ut de redan befintliga för att kunna hantera framtida torka. Enligt miljö- och klimatstrategen så är det ungefär det en jordbrukare kan göra för att anpassa sig till det förändrade klimatet här och nu, möjligen även se över valet av grödor. Hon är av uppfattningen av att jordbrukarna har ett par års framförhållning men inte mycket längre än så, och därför blir det svårt att ta till sig klimatförändringarna i det längre perspektivet. Destinationsutvecklaren på Ölands Turistbyrå håller med om att vattenfrågan är den kanske mest aktuella frågan och anser att den kan vara direkt avgörande för världsarvet

”Så innebär klimatförändring att vi tappar vattnet så e det katastrof, då har vi inget jordbruk, då har vi inget världsarv, då har vi ingenting.”
Destinationsutvecklaren på Ölands Turistbyrå

Som det ko-tätaste länet i Sverige och med många andra djur som dricker stora mängder vatten, samtidigt som grödorna behöver bevattnas, ställs jordbrukarna i en svår situation. I generationer har områden på Öland dikats ur för att få mer odlingsbar mark. Det pågår en del återställande av våtmarker för att förbättra grundvattenbildningen. Problemet är att trots att jordbrukarna drabbas hårt av vattenbrist är det inte många, som Destinationsutvecklaren på Ölands Turistbyrå uttrycker det, som räcker upp handen och erbjuder åkermark för att göra våtmarker av.

Jordbrukarnas syn på turismen

Alla de intervjuade jordbrukarna anser att turismen har ökat på södra Öland de senaste åren, om det beror på världsarvet eller inte vill ingen av dem gissa på. Öland är precis som Höga kusten en sedan länge etablerad turistdestination och på Höga kusten tillskrivs inte den ökade turismen världsarvsutnämningen (Svels 2015). Destinationsutvecklaren på Ölands Turistbyrå förklarar att det inte finns någon statistik specifik för världsarvet att titta på. Men att världsarvet blir ytterligare ett ägg i korgen av reseanledningar till Öland. Enligt statistik från Ölands Turistbyrå så har antalet bilar som åker över bron till Öland under sommarmånaderna ökat något, se tabell 3.

Tabell 3 Antalet bilar som kör över Ölandsbron riktning Öland under sommarmånaderna

Antalet bilar över Ölandsbron riktning Öland	
År	Antalet bilar
2015	1 045 150
2016	1 070 150
2017	1 071 350

Källa: Data från Öland Turistbyrå

Ett par av jordbrukarna nämner att det nog finns en kategori turister som reser runt för att besöka just världsarv, men att de utgör en begränsad andel. Vilket bekräftas av Buckley (2014 i Svells 2015) som påstår att besökare som lockas av världsarvsstatusen endast utgörs av en minoritet med mindre ekonomisk påverkan än annan turism. De flesta av jordbrukarna anser att turismen kan öka ytterligare utan att det skulle bli något problem, medan några påpekar att de inte vill att det blir som på norra Öland, med svårigheten att ta sig fram med jordbruksmaskiner på grund av trafiken. Inställningen till turismen positiv bland de intervjuade jordbrukarna oavsett om turismen ger direkta inkomster eller ej. Alla har även funderat över möjligheten att ta del av turismen i någon utsträckning, exempelvis genom boendethyrning, turridning eller någon typ av försäljning. Destinationsutvecklaren på Öland Turistbyrå bekräftar att det är högt tryck på Öland under sommaren. Det är många inifrån landet som kommer till Öland med sin verksamhet på sommaren. Men det finns möjlighet för de bofasta att ta del av turismen om man vill påpekar han (Destinationsutvecklare Öland Turistbyrå).

Ett jordbrukarpar som har rumsuthyrning berättar att det finns en ökad efterfrågan på boende, vilket bekräftas av Destinationsutvecklaren på Ölands Turistbyrå. Det är i dagsläget många som bor i Kalmar och gör dagsutflykter på Öland (Destinationsutvecklare Öland Turistbyrå). Men att det också är allt fler som erbjuder boende på södra Öland (Jordbrukare 5). Det är dock endast ett fåtal av dem som också driver jordbruk. Enligt Bo på Lantgård (personlig kontakt) finns det idag ca 120 gårdar i Sverige som erbjuder boenden genom organisationen. Vilket är en kraftig minskning från de 490 som det var år 2001 (Gössling & Mattsson 2002). När jordbruksparet med rumsuthyrning startade så hade Bo på Lantgård en egen förening på Öland, idag är det endast 2 gårdar på Öland som är anslutna till föreningen. Att Öland är så turistiskt minskar behovet att ansluta sig till en organisation enligt paret (Jordbrukare 5).

Flera förklaringar till varför jordbrukare inte väljer att ge sig in i turismen framkommer i intervjuerna. Familjesituationen kan vara en förklaring anser en av jordbrukarna. När det var vanligt med hemmafruar då var det lättare att hyra ut några rum för att få ytterligare inkomst. I Gössling och Mattsson (2002) studie sågs gårdsturism som en möjlighet för frun att stanna hemma och ta hand om

barnen och samtidigt få en bidragande inkomst. Arbetar en i jordbruket och den andra arbetar utanför gården är det svårare att ge turisterna den service de efterfrågar (Jordbrukare 5). Att turisterna ställer allt högre krav på boendestandarden, medför högre renoveringskostnader för att iordningställa byggnaden lämpliga för uthyrning. Vilket i sin tur gör det mindre lönsamt att hyra ut boenden (Destinationsutvecklare Ölands Turistbyrå).

En annan anledning är att det ska finnas ett intresse för arbetet det innebär. Jordbruk och turism är skiljer sig väsentligt och kräver olika kunskaper. Att producera service och upplevelser kräver sociala förmågor och förmågan att se vad turisterna efterfrågar (Heldt Cassel & Pettersson 2015). Det kräver en del arbete för att ge besökarna en bra service och dessutom underlättar det att tycka om människor.

”Men det ska skötas och man ska gilla folk o sådär.” Jordbrukare 6

Det gör att det kan vara svårt att kombinera turism med ett rationellt jordbruk och de jordbrukare som satsar på jordbruket, satsar ofta helhjärtat. Destinationsutvecklaren på Ölands Turistbyrå berättar om en gård på södra Öland där det tidigare fanns ett besöksmål men efter ett generationsskifte stängdes det besöksmålet eftersom man inte ville ha turister springande där när de kör med sina stora traktorer.

”Vi hyrde ut stugor förut, det är ett jävla jobb.” Jordbrukare 1

” [...]dom som satsar dom satsar ju hårt, säg dom inom mjölkproduktionen, dom har ju inte tid att hålla på med något sådant”
Jordbrukare 5

Statistik från Jordbruksverkets statistikdatabas (2018) visar att antalet jordbruksföretag i Mörbylånga kommun har minskat med 20% mellan 1999 och 2016 medan ungefär lika mycket mark fortfarande odlas och betas. Jordbruken har alltså blivit större men färre.

Diskussion

Jordbruk och turism i en komplicerad relation

Utifrån jordbruksverket statistik går det att konstatera att jordbruken blir allt större, samtidigt indikerar siffrorna från Bo på Lantgård ett minskat intresse av rumsuthyrning på gårdarna. En förklaring kan ses i Heldt Cassel och Pettersson (2015) studie som visar att det på små gårdar är lättare att kombinera och integrera turismen och jordbruket. På större gårdar är turisterna mest i vägen och det kan rent av vara farligt för dem. Flera av jordbrukarna i den här studien lyfter allt arbete som det innebär att ta hand om turister på gården, ett arbete som det inte alltid finns tid för samtidigt som ett jordbruk sak skötas. Något som bekräftas av Heldt Cassel och Pettersson (2015) som beskriver hur jordbrukare tvingas sätt upp grindar för att hindra besökare att komma in till gården när caféet är stängt och det är andra saker som måste göras. Eller känslan av att ständigt vara otillräcklig både som familjemedlem, turist värd och jordbrukare eftersom de mest arbetsintensivaste perioderna inom båda näringarna infaller samtidigt (Vik, et al. 2010).

Både intervjuade jordbrukare och destinationsutvecklaren vittnar om besökarnas romantiska bild av jordbruket. En förväntad "Bullerbyns idyll" leder lätt till en besvikelse i mötet med det moderna jordbruket där höllassen byts mot plastade ensilagebalar och stora traktorer drar igång tidigt på morgonen. Det unika öländska landskapet med radbyar och betesmarker på Alvaret och Sjömarkerna kan vara en del av besvikelsen eftersom det gör att djuren inte betar i anslutning till gården utan på det vidsträckta Alvaret där de knappast bidrar med någon "Bullerbyns idyll". Heldt Cassel och Pettersson (2015) studie visar att besökarnas romantiska bild främst var ett problem för de större gårdarna i deras studie. Om utvecklingen kommer att fortsätta i samma riktning, med färre och större gårdar på Öland är svårt att sia om. Om så är fallet kan krocken mellan besökarnas förväntan och den faktiska upplevelsen förvärras.

Flera av jordbrukarna beskriver sig själva som landskapsvårdare något som även framkommer i Vik, et al. (2010) studie, där jordbrukarnas huvudsakliga roll inte längre är att producera mat utan att vårda ett landskap. Kanske bör jordbruket på Öland utgå ifrån att producera en bra upplevelse för besökarna och bevara och skapa förutsättningar för de naturvärden som är unika för Öland. Några djur för turisterna som betar på markerna på behagligt avstånd från gården, en anställd jordbrukare som kör runt i en traktor med texten urinvånare på ryggen (Destinationsutvecklaren på Ölands Turistbyrå; Saltzman 2001). Det går dock att ifrågasätta om det inte går att kombinera de två, då just eftersträvan att producera mat till en växande befolkning varit det jordbrukarna på Öland eftersträvat i generationer och under den processen skapt det vi idag anser är ett världsarv. Kanske kommer en tydlig uppdelning att ske i det öländska jordbruket. En uppdelning som redan går att ana. De jordbrukarna med stora arealer utvecklar sin bulkproduktion och producerar den större mängden mat. Medan de mindre

jordbrukarna väljer att nisch sig på olika sätt, med förädling av sina råvaror eller där turismen kan vara en väg att gå. Den ekonomiska betydelsen av boenden på gårdar kan ifrågasättas enligt Gössling och Mattsson (2002) som hävdar att den främsta anledningen att hyr ut rum på gården är den sociala aspekten och tillfället att lära andra människor om jordbruket.

I alla intervjuer framkommer bristen av förståelse för världsarvet och här kanske jordbrukarna som väljer att nisch sig mot turism kan få en ännu viktigare roll. Jordbrukarna besitter kunskap om sambanden i naturen och är i många fall brukat jorden i generationer. Genom att på olika sätt ge dem möjlighet och förmåga att lära intresserade besökare om världsarvet borde ge en win-win situation för alla inblandade. En av de intervjuade jordbrukarna berättar att hon haft stor glädje av den guideutbildning hon hade möjlighet att gå på kvällstid för ett antal år sedan. Det är 18 år sedan södra Ölands odlingslandskap blev ett världsarv, men enligt vittnesmål från flertalet jordbrukare är det först de senaste åren som de känner att det har börjat hända något, flera nämner anställningen av världsarvssamordnare 2015 som en vändpunkt. Tidigare har olika projektanställningar hanterat Världsarvet vilket har inneburit att det inte blivit någon kontinuitet och långsiktighet i arbetet tidigare. På turistbyrån i Färjestaden arbetas det nu med en världsarvsvägg för att lära besökarna mer om just världsarvet, något som det utifrån studien verkar finnas ett stort behov av. Samtidigt som den största utmaningen kanske är att slå hål på bilden som finns lokalt, att världsarvet är så svårt att förstå och förklara. En självuppfyllande ond cirkel som behöver brytas ner på ett barns nivå till beståndsdelarna radbyarna, den odlade marken och den betade marken som är alvaret och sjömarkerna. Där komplexiteten ligger i sambanden i naturen, inte i världsarvet som sådant. Det går att ifrågasätta varför det här inte har gjorts tidigare. I många år har världsarvets potential legat outnyttjad, och den mediala rapporteringen i samband med världsarvsutnämningen optimerades inte. Det är inte osannolikt att det finns ett samband med den turbulens i ledningen av Öland som destination. Den här studien går inte in på någon lösning av det problemet, men rekommenderar kommunerna att enas och dra nytta av 20-årsjubileet för att få en nystart.

Världsarvet som mervärde

En del av jordbrukarna i studien använder sig av begreppet världsarvet för att ge sina produkter ett mervärde. Destinationsutvecklaren på Ölands Turistbyrå tror att Öland har bättre klang än världsarvet i en försäljningssituation, men menar att om man gör det rätt så kan Öland vara en nivå i en produktmärkning och sedan världsarvet ytterligare en nivå, att det är öländskt och till och med från världsarvet. Det finns exempel på andra platser som har infört en världsarvstämpel för att skapa mervärde för lokalproducerade produkter och tjänster, exempelvis Höga Kusten (Svels 2015). En av de intervjuade jordbrukarna anser att det skulle vara relativt lätt att hålla isär och märka exempelvis produkter som lök med en Världsarvstämpel, och eventuellt ta lite mer betalt, medan det är svårare med kött som går via slakteriet i Kalmar. Samma jordbrukare antyder att anledningen till att det inte görs är att det finns en rädsla för orättvisor. Att en jordbrukare inte kan få mer betalt för samma produkt bara för att den råkar vara odlad på en viss sida av

en gräns (Jordbrukare 1). Att gränser är viktiga på Öland bekräftas av Destinationsutvecklaren på Ölands Turistbyrå. Oviljan att samarbeta runt en världsarvsmärkning kanske är en indikation av oviljan att identifiera sig som en grupp tillsammans med andra jordbrukare vilket Vik, et al. (2010) stöter på i sin studie.

Ölands Turistbyrå använder sig av världsarvet i markandföringen av Öland överlag (Destinationsutvecklaren på Ölands Turistbyrå). Flera andra företag på Öland, utanför världsarvsgränsen använder sig av världsarvet i sin marknadsföring, bland annat Strandhotell i Borgholm. Även personer utanför Öland vill dra nytta av ön som destination. Under några veckor på sommaren öppnar butiker och andra verksamheter på Öland om är stängda resten av året. En hel del av de här verksamheterna drivs av personer bosatta utanför de två öländska kommunerna. Enligt Destinationsutvecklare på Ölands Turistbyrå så är det en nödvändighet för att kunna ta om hand om alla turister som kommer till ön under högsäsongen. Det går att dra paralleller till Vik, et al. (2010) ”free riders” där turistaktörer i Geiranger, Norge sågs komma in och ta del av förtjänsten och tjäna på det kulturlandskapet utan att bidra med något till samhället. På södra Öland finns det inte någon stor turismanläggning eller destination där ägarna skulle kunna vara bosatta utanför Öland eller till och med Sverige. Det gäller dock många av kafé och restaurangerna på ön, vilket innebär att intäkterna lämnar Öland och kommer inte lokalinvånarna till nytta genom handel och skatteinkomster. Destinationsutvecklare på Öland Turistbyrå ser att exempelvis campingarna som står för 75% av alla övernattningar på Öland, växer sig så stora att när de i framtiden säljs är det svårt för privatpersoner att finansiera köp och därmed blir det sannolikt någon typ av företagsgruppering som går in som ägare vilket kan innebära stort ekonomiskt läckage från destinationen.

Klimatförändringarna dödsstöt eller möjlighet för världsarvet

Jordbrukarna är tåliga och har i alla tider tvingats anpassa sig efter väder och vind, en dålig skörd ett år kompenseras förhoppningsvis snart av ett bättre år. Det är den genomgående mentaliteten i intervjuerna med jordbrukarna när klimatförändringarna diskuteras. De flesta har dock en förståelse för hur klimatförändringarna förväntas påverka Öland. De senaste åren har Öland lidit av en kraftig torka, med sinande brunnar och skytteltrafik över bron med vattentankbilar. Torråren har följts av en riktigt blöt höst och vinter som lagt stora arealer under vatten. Flera jordbrukare har i intervjuerna förklarat det som naturliga variationer, men många pratar ändå om att bygga dammar för att klara nästa torka bättre vilket borde betyda att jordbrukarna känner av en förändring. Varmare klimat och längre odlingsäsong öppnar möjligheter för nya grödor. En utveckling av att odla fler sorters bönor har setts de senaste åren, en produkt som marknadsförs som en närproducerat klimatsmart alternativ till kött. Med fler ben att stå på sprids riskerna och jordbrukarnas motståndskraft vid oförutsägbara odlingsäsonger förbättras.

Jordbruket är komplext på många sätt i sitt förhållningssätt till tid. På ett sätt ligger det i naturen med långa tidsperspektiv. Gården kan ha gått i arv i generationer och det jordbrukaren gör idag påverkar framtida jordbrukare på just den gården. Stora kostsamma investeringar i nya ladugårdar kräver framtidsplanering. Men å andra sidan lever jordbrukaren ett år i taget, från sådd till skörd, påverkad av marknadspriser på sina produkter, med starkt beroende av olika jordbruksstöd som ligger på några år åt gången. Kanske är det en maktlöshet inför något så stort och ogripbart som klimatförändringarna som gör det lättare att avskärma sig. Om marken som brukats i generationer kommer att ligga under havsnivå när nästa generation ska ta över, vad är då värdet av det arbete som görs idag.

Världsarvet hotas från alla håll. Stigande havsnivåer som lägger strandängar under vatten. Livsmiljöer för många arter kommer att klämmas mellan radbyarna, den odlade marken och havet. Vattenbrist på ön drabbar sannolikt även den tåliga floran direkt, men tvingar den jordbrukare att minska djurantalet drastiskt blir det indirekta effekterna på den biologiska mångfalden inom världsarvet betydligt alvarligare. Som Destinationsutvecklaren på Ölands Turistbyrå uttrycker det, inget vatten, inget jordbruk, inget världsarv.

Världsarvet Sveriges ansvar

Sverige har genom att skriva under världsarvskonventionen åtagit sig att skydda världsarvet för alla framtid. Betesstödet för Alvarmark berör i realiteten bara jordbrukare på Öland och Gotland. Fram till för ett par år sedan var det i princip bara jordbrukare på Öland som kunde ansöka om miljöstödet för bruna bönor. De här två stöden kan därför ses som verktyg, om än väldigt trubbiga, för att stödja jordbrukarna som förvaltar världsarvet på Öland, trots att jordbrukarna med alvarbete och bruna bönor på Öland, utanför världsarvets gränser har samma rätt till stöden. Det finns alltså inget ekonomiskt stöd direkt till de svenska världsarven. Regeringen har dock givet Riksarkivarieämbetet i uppdrag att utarbeta en nationell världsarvsstrategi som ska ge en samlad bild på hur Sverige arbetar med världsarven och hur arbetet ska bedrivas framöver (Kulturdepartementet 2017) vilket kanske kan vara en bra början. Flera av jordbrukarna i den här studien har en känsla av att världsarvet är en bakomliggande trygghet. Att Sverige som åtagit sig att skydda världsarven, om det skulle krävas, faktiskt träder in och säkerställer att jorden på södra Öland fortsätter att brukas. Det framgår i Turtinens (2006) avhandling att det var det argumentet som slutligen fick jordbrukarna att ställa sig bakom världsarvet. Med tanke på att det är först nu som en nationell världsarvsstrategi utarbetas är det inte utan att det går att fundera på om det finns en nationell beredskap för att rädda kvar de förutsättningarna som krävs för att bevara världsarvet södra Ölands odlingslandskap, om så skulle behövas. Kanske var det mest en lyckad informationskampanj för att få jordbrukarnas stöd.

Utifrån studien kan vattenbristen ses om det allvarsammaste hotet mot Världsarvet, men kanske också ett hot som med fysiska medel går att påverka. Kan ett alternativ vara att staten, som ansvarigt för världsarvet, tillsätter medel för utredning och kompensation för att avgöra var våtmarker lämpligast bör anläggas för att kunna hantera framtida torrår. En del jordbruksmark och andra värdefulla områden kanske bör dämmas upp för att kunna säkerställa att världsarvet kan

fortsätta brukas och bevaras för kommande generationer. I det stora hela är det ytterligare ett steg i utvecklingen av ett levande odlingslandskap.

På ett annat plan kanske världsarvsutnämningen för Södra Ölands odlingslandskap bör ses som framgångsrik. Eftersom jordbrukarnas spontana svar var att världsarvsutnämningen inte påverkat dem. Jordbrukarna har de senaste 18 åren fortsatt att bruka jorden på södra Öland så som de gjort i generationer, samtidigt som jordbrukslandskapet har bevarats har det också utvecklats med nya grödor, exempelvis inom baljväxterna. Nya evenemang och aktiviteter har sett dagens ljus för att locka nya besökare till det unika landskapet och på så vis bidra med intäkter i någon utsträckning, samtidigt som fågelskådarna och andra naturälskare fortfarande vallfärdar till Öland.

Slutsats

Studien ger inget självklart svar på om världsarvsutnämningen har förbättrat jordbrukarnas förutsättning att bevara och fortsätta skapa världsarvet. Det finns indikationer på att odlingen av bruna bönor på Öland har kunnat fortsätta tack vare världsarvet, men framförallt har den största betydelsen för jordbrukarna sannolikt varit bekräftelsen på att arbetet de gör har betydelse i det större perspektivet. Jordbrukarna har fått mycket kritik i bland annat miljö- och klimatdebatter, därför kan en värmande klapp på axeln ibland ha stor betydelse. Studien kan inte svara på om staten aktivt skulle gå in och säkerställa att jordbruken, som är en förutsättning för världsarvet, kan fortsätta om ett akut hot uppstår. Kanske kan den kommande nationella världsarvsstrategin bättre svara på det.

Världsarvsutnämningens betydelse för turismen på södra Öland är svår att mäta då det inte finns någon tydlig statistik. Att världsarvet är en av många reseanledningar står klart, men sannolikt finns ytterligare outnyttjad potential. Världsarvsutnämningens påverkan på turismen ligger nog främst i säkerställandet av att den unika miljön som lockar så många besökare ska finnas kvar även till framtida generationer. Studien visar att jordbrukarna direkt och indirekt tar del av turistintäkterna. En del av jordbrukarna har valt att bli en del av turistindustrin, genom att hyra ut rum eller direktförsäljning från gården. De jordbrukare som valt att inte involvera sig direkt, har sannolikt någon typ av affärssamarbete med någon kollega som är direkt involverad i turistindustrin. Utöver det bidrar turismen till arbetstillfällen och att verksamheter lyckas gå runt vilket alla i världsarvet har glädje av. Känslan av att det finns en möjlighet att kunna utveckla sin verksamhet och ta del av turismen, antingen för egen del eller för sina barn, är inte heller att underskatta.

Klimatförändringarna och de perioder av torra som sannolikt följer, utgör enligt den här studien idag det största hotet mot Världsarvet södra Ölands odlingslandskap. För mycket vatten på fel ställe, men framförallt för lite vatten vid kritiska tidpunkter kan bli den avgörande faktorn för Ölands två största näringar och därmed i förlängningen avgörande för världsarvet. Därför är klimatfrågan och kanske framförallt klimatanpassning en av de viktigaste åtgärder för att säkerställa bevarandet av Världsarvet södra Ölands odlingslandskap.

Slutsatsen av den här studien är att världsarvet främst har bidragit med känslor. Känslor av stolthet, framtidstro men också oro. Stolthet för arbetet tidigare generationer har gjort och det arbetet jordbrukarna idag genomför. Framtidstro med utvecklingspotential inom turismnäringen, både för sig själv men också för kommande generationer. Samtidigt som det finns en oro för vad klimatförändringarna kan komma att innebära.

Studiens begränsningar

Studiens resultat är på intet sätt representativt för svenska världsarv och inte heller för levande odlingslandskap. Studien ger däremot en indikation på hur en liten andel av jordbrukarna i världsarvet södra Ölands odlingslandskap har upplevt världsarvsutnämningen. Studien bör kompletteras med fortsatta studier inom området för att ge en tydligare bild. Djupgående studier med fokus på Sveriges ansvar för de svenska världsarven skulle vara ett intressant ämne för fortsatta studier.

Tack

Jag vill börja med att tacka alla informanter som tagit sig tid att ställa upp på intervjuerna och alla ni som letat fram data till mig, utan er hade det inte blivit något alls. Ett särskilt tack vill jag rikta till Roger på LRF och Kristina på Biologibiblioteket. Tack till min handledare för hjälpen att identifiera och ringa in den här studien. Till mina studiekamrater, tack för bra diskussioner och tankar. Tack vänner och familj för att ni har orkat lyssna och tack för all hjälp jag fått med det praktiska, utan er hade jag inte kunnat genomföra den här utbildningen. Framförallt tack till dig älskling för att du har stått ut.

Referenser

Barometern (2016) Vindkraft kan hota världsarvet. Barometern 14 juli 2016. Tillgänglig på: <http://www.barometern.se/debatt/vindkraft-kan-hota-varldsarvet/> (Hämtad 2018-04-18)

Barometern (2018) Ölands turistchef slutar. Barometern 11 april 2018. Tillgänglig på: <http://www.barometern.se/kalmar/olands-turistchefen-slutar/> (Hämtad 2018-05-07)

Bo på Lantgård (2018) Stöd svensk landsbygd bli gårdsvärd. Tillgänglig på: <https://www.bopalantgard.se/om-oss/> (Hämtad 2018-04-26)

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Towns, A., & Wängnerud, L. (2017). Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad (Femte upplagan. ed.). Stockholm: Wolters Kluwer.

Gössling, S. & Andersson, A.-C. (2015). Turism. I M. Hall, E. Lund, & M. Rummukainen (Eds.), Klimatsäkrat Skåne (CEC Rapport Nr 02). Centrum för miljö- och klimatforskning, Lund: Lunds universitet.

Gössling, S., & Mattsson, S. (2002) Farm Tourism in Sweden: Structure, Growth and Characteristics, *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 2:1, 17-30, DOI: 10.1080/150222502760347518

Gössling, S., Hall, C. M. & Scott, D. (2015) *Tourism and water*. Channel View Publications

Heldt Cassel, S., & Pettersson, K., (2015) Performing Gender and Rurality in Swedish Farm Tourism, *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 15:1-2, 138-151, DOI: 10.1080/15022250.2015.1005333

Jordbruksverket (2018) Vilka betesmarker har du? Tillgänglig på: <http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/stod/jordbrukarstod/miljoersattning-ar/betesmarkerochslatterangar/vilkenbetesmarkhardu.44dfd5d3a1526082877c7e1ed.html> (Hämtat: 2018-04-16)

Jordbruksverkets statistikdatabas (2018) Tillgänglig på: <http://statistik.sjv.se/PXWeb/pxweb/sv/Jordbruksverkets%20statistikdatabas/> (Hämtad: 2018-03-15)

Kalmar Ölands Trädgårdsprodukter (2018) Nytt, Närodlat & Gott från Öland Tillgänglig på: <http://www.kotp.se/> (Hämtad: 2018-05-15)

Kulturdepartementet (2017) Uppdrag till Riksantikvarieämbetet att utarbeta en nationell världsarvsstrategi (Ku2017/02183/KL) Stockholm: Kulturdepartementet

Länsstyrelsen Kalmar län (2012) Regional handlingsplan för klimatanpassning Kalmar län. Länsstyrelsen Kalmar län Tillgänglig på: www.lansstyrelsen.se/kalmar/SiteCollectionDocuments/Sv/miljo-och-klimat/klimat-och-

- energi/Klimatanpassning/Regional%20klimatanpassningsplan%20for%20Kalmar%20lan%20(2).pdf (Hämtad: 2018-05-04)
- Länsstyrelsen Kalmar län (2015) Översvämningsrisker på Öland. Vattenplanering i ett förändrat klimat. Samhällsbyggnadsenheten, Länsstyrelsen Kalmar län. Tillgänglig på: <http://www.lansstyrelsen.se/Kalmar/sv/miljo-och-klimat/klimat-och-energi/klimatanpassning/Documents/Rapport%20Översvämningsrisker%20på%20Öland.pdf> (Hämtad: 2018-02-20)
- Mörbylånga kommun (2015) Översiktsplan 2014 för Mörbylånga kommun Tillgänglig på: <https://www.morbylanga.se/bygga-bo-miljo/ovesiktsplaner-detaljplaner/oversiktsplan/> (Hämtad: 2018-05-04)
- Regionförbundet Kalmar län (2018) Antalet gästnätter i länet fortsätter att öka Tillgänglig på: <https://rfkl.se/sv/Artiklar/Antalet-gastnatter-i-lanet-fortsatter-att-oka/> (Hämtad: 2018-05-03)
- Riksdagen (2012) Miljö-, klimat- och energiinsatser inom jordbruket (2011/12:124) Stockholm: Landsbyggsdepartementet
- Saltzman, K (1999) Att bevara det föränderliga: Om nomineringen av södra Ölands odlingslandskap till Unesco:s världsarvslista. Bebyggelsehistorisk tidskrift 38:61-77
- Saltzman, K (2001) Inget landskap är en ö: Dialekt och praktik i öländska landskap. Lunds Universitet, Lund (Diss.)
- SCB och Tillväxtverket bearbetat av Tourism in Skåne (2018) Gästnätter BI SYD. BI SYD och Regionförbundet i Kalmar län. Tillgänglig på: <https://rfkl.se/Documents/Pressdokument/Gastnattsutveckling%20Kalmar%20lan.pdf> (Hämtad: 2018-05-03)
- SMHI (2015) Framtidsklimat i Kalmar län- enligt RCP-scenarier Klimatologi Nr 26 Tillgänglig på: http://www.smhi.se/polopoly_fs/1.95715%21/Menu/general/extGroup/attachment/ColHold/mainCol1/file/Framtidsklimat_i_Kalmar_lan_Klimatologi_nr_26.pdf (Hämtad: 2018-05-03)
- Sodraoland (2016) Världsarvet Södra Öland Odlingslandskap Förvaltnings- och utvecklingsplan 2017-2023 Tillgänglig på: <http://sodraoland.com/wp-content/uploads/2016/12/forvaltningsochutvecklingsplan.pdf> (Hämtad 2018-05-03)
- Svels, K. (2015) World Heritage, Tourism and Community Involvement: A Comparative Study of the High Coast (Sweden) and Kvarken Archipelago (Finland), Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 15:1-2, 183-201,
- Sveriges Radio (2013) Vindkraft hotar Södra Ölands världsarvsstatus 4 december 2013 Tillgänglig på: <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=86&artikel=5722929> (Hämtad 2018-04-18)
- Södra Öland (2018) Vad är ett världsarv? Tillgängligt på: <http://sodraoland.com/hela-sodra-oland-ar-ett-varldsarv/vad-ar-ett-varldsarv/> (Hämtad: 2018-05-03)

Turtinens, J. (2006) Världsarvets villkor Intressen, förhandlingar och bruk i internationell politik. Avhandling Stockholms universitet. Tillgänglig på: <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:189692/FULLTEXT01> (Hämtad: 2018-02-10)

Unesco (2018) Agricultural Landscape of Southern Öland Tillgänglig på: <http://whc.unesco.org/en/list/968/> (Hämtad: 2018-02-11)

Vik, M. L., Benjaminsen, T. A., & Daugstad, K. (2010). Synergy or marginalisation? Narratives of farming and tourism in Geiranger, western Norway. *Norwegian Journal Of Geography*, 64(1), 36-47. doi:10.1080/00291950903557621

Ödman, A., Smith H. G., Hall, M., Kasimir, Å., Andersson, G., D'Hertefeldt, T. och Ericsson, K. (2015) I M. Hall, E. Lund, & M. Rummukainen (Eds.), *Klimatsäkrat Skåne (CEC Rapport Nr 02)*. Centrum för miljö- och klimatforskning, Lund: Lunds universitet.

Ölands Näringslivskontor (2012) *Turismstrategi Öland: Vägen mot en hållbar och konkurrenskraftig destination*. Ölands Näringslivskontor. Tillgänglig på: <https://www.oland.se/sites/oland/files/o-landsturismstrat1-email.pdf> (Hämtad: 2018-02-13)

Ölands Turist AB (2004) *Välkommen till alla tiders Ö. Ekonomiska och sysselsättningsmässiga effekter av turismen på Öland*. Rapport på uppdrag av Turist AB Resurs AB. Nacka

Bilaga 1.

Intervjufrågor - jordbrukare

Skulle du vilja börja med att berätta lite om dig själv/ din verksamhet?

Hur kommer det sig att du blev jordbrukare? Hur många år har du haft gården?

Vilka ben står ni på?

Antal hektar? Djur?

Vilken typ av mark är det du brukar? Alvarmark/sjöängar?

Hur stor del är egen mark/arrenderad?

Vad har världsarvsutnämningen inneburit för dig och din verksamhet?

Har något blivit bättre/sämre?

Använder du dig av begreppet världsarv som mervärde?

Ger det några fördelar gentemot andra jordbrukare?

Vad har du för relation till den öländska turismen?

Har turismen haft inverkan på er omsättning? På vilket sätt?

Hur stor del har ni från turismen?

Vad skulle krävas för att turismen skulle ha positiv inverkan på er omsättning?

Har ni haft några funderingar på att försöka ta del av turistindustrin?

På vilket sätt skulle du vilja utveckla din verksamhet?

Vad skulle krävas för det? Av andra än dig själv?

Vad ser du för utmaningar framöver?

Hur ser du på klimatförändringarna?

Är det något som kommer att påverka din verksamhet? På vilket sätt?

Vilken betydelse har Mörbylånga tätort för dig och din verksamhet?

Bilaga 2

Intervjufrågor Stefan Ahlgren Destinationsutvecklare på Ölands Turistbyrå

Vill du börja med att berätta lite om dig själv och din roll här?

Hur länge har du arbetat här?

Vilken påverkan anser du att världsarvet har haft på turismen på södra Öland?

Vad ser du för utmaningar framöver för turismen på södra Öland?

Vad behöver utvecklas/förbättras?

Hur upplever du tillgången på tex övernattningsmöjligheter, matställen för turister på södra Öland?

Hur det ut på södra Öland, många utifrån som driver verksamhet här på sommaren?

Finns det några stora aktörer utifrån?

Vilken roll har jordbruket för turismen på södra Öland?

Hur ser du på klimatförändringarna och den öländska turismen?

Intervjufrågor Elvira Laneborg Miljö- och klimatstrateg Mörbylånga kommun

Vill du börja med att berätta lite om dig själv och din roll på kommunen?

Hur länge har du jobbat som miljö- och klimatstrateg?

Vilka utmaningar ser du att världsarvet står inför när det gäller klimatet?

Hur upplever du att jordbrukarna förhåller sig till klimatförändringarna?

Flera jordbrukare som jag pratat med avfärdar torr och blötår som något som alltid funnits... vad tänker du om det?

Vad tror du man behöver göra för att komma tillrätta med det?